

ORGANIZACYJNO-TAKTYCZNE PRZEDSIĘWZIĘCIA ZWIĄZANE Z PRZYGOTOWANIEM DO PRZESŁUCHANIA CZŁONKÓW ZORGANIZOWANYCH GRUP PRZESTĘPCZYCH ORAZ ORGANIZACJI PRZESTĘPCZYCH

Ploskonos Artem

*adiunkt Katedry Kryminalistyki i Medycyny Sądowej
Narodowa Akademia Spraw Wewnętrznych, Kijów, Ukraina
artemploskonos@gmail.com*

Streszczenie. Artykuł został poświęcony organizacyjno-taktycznym zasadom zabezpieczenia przygotowania do przeprowadzenia przesłuchania w postępowaniu karnym w związku z popełnieniem przestępstw przez członków zorganizowanych grup przestępczych oraz organizacji przestępczych. Podczas badania przeanalizowano okoliczności, które śledczy powinien wyjaśnić (przedmiot przesłuchania) oraz które uwarunkowują osobliwości przesłuchania w zaznaczonej kategorii postępowań karnych. We wniosku autor zaproponował kluczowe przepisy dotyczące rozwiązania problematycznych aspektów, wynikających w trakcie przeprowadzenia przesłuchania.

Słowa kluczowe: działania śledcze; zorganizowane grupy przestępcze; organizacje przestępcze; taktyczne osobliwości przesłuchania; okoliczności podlegające wyjaśnieniu.

ORGANIZATIONAL AND TACTICAL PREPARATIONS FOR THE INTERROGATION OF PARTICIPANTS OF ORGANIZED CRIMINAL GROUPS AND CRIMINAL ORGANIZATIONS»

Ploskonos Artem

*aspirsnt of forensic science and medicine
National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine*

Abstract. The article is devoted to the organizational and tactical principles of providing preparation for interrogation in the investigation of criminal proceedings on the facts of the commission of crimes by participants of organized criminal groups and criminal organizations. In the course of the study, the circumstances that need to be clarified to the investigator (the subject of interrogation) and which determine the specifics of interrogation in this category of criminal proceedings are examined. In conclusion, the author proposed key provisions for solving the problematic aspects that arise when organizing interrogation.

Keywords: investigators investigative actions, organized criminal groups, criminal organizations, tactical characteristics of interrogation, circumstances to be determined

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ЗАХОДИ ПІДГОТОВКИ ДО ДОПИТУ УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП ТА ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Плосконос Артем

*ад'юнкта кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ, м. Київ, Україна*

Анотація. Стаття присвячена організаційно-тактичним засадам забезпечення підготовки до проведення допиту при розслідуванні кримінальних проваджень за фактами

вчинення злочинів учасниками організованих злочинних груп та злочинних організацій. Під час дослідження вивчено коло обставин, які необхідно з'ясувати слідчому (предмет допиту) та які обумовлюють особливості допиту у зазначеній категорії кримінальних проваджень. У висновку автором запропоновані ключові положення стосовно вирішення проблемних аспектів, які виникають під час організації допиту.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, організовані злочинні групи, злочинні організації, тактичні особливості допиту, обставини, які підлягають встановленню.

Постановка проблеми. В умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу соціально-правовий механізм забезпечення прав людини повинен відповідати сучасним потребам розвитку особи, суспільства і держави, а також сприяти проведенню необхідних соціально-економічних і політичних реформ. В такому контексті стабільне та ефективне функціонування правоохоронних органів є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Від ефективності діяльності правоохоронних органів значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку.

Сучасний аналіз криміногенної обстановки в цілому сприяє розв'язанню стратегічних завдань по запобіганню злочинності, визначенню найбільш ефективних та дієвих форм діяльності правоохоронних органів у процесі виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, але на жаль, не дає підстав до позитивних оцінок ситуації, яка склалася. Тому вирішення проблем, пов'язаних із зростанням злочинності та її організованих проявів на сучасному етапі розвитку Української держави належить до найбільш актуальних соціальних, політичних і правових завдань.

Організована злочинність винаходить нові форми протидії виявленню та розслідуванню їх злочинної діяльності. Тому на сьогодні існує нагальна потреба у вивченні психологічних механізмів існування організованих злочинних угруповань, розробці тактичних засад боротьби з цим негативним явищем.

Проблеми розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, а також проблеми, які виникають у ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій з учасниками таких угруповань, у певній мірі досліджувалися в криміналістичній науці. Разом з тим тактико-психологічні засади окремих слідчих (розшукових) дій із учасниками організованих злочинних груп та злочинних організацій, в тому числі які стосуються особливостей проведення допиту, на сьогодні залишаються дослідженими не повною мірою. У криміналістиці необхідно виходити з соціально-психологічної характеристики організованої злочинної діяльності з метою надання пропозицій щодо тактики виявлення та розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями, розробки рекомендацій та прийомів проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Важливе місце у процесі збирання доказової інформації в межах кримінального провадження безперечно належить такій слідчій (розшуковій) дії – як допит. Фактично без проведення допиту не відбувається жодне досудове розслідування, тому саме допит, по праву, вважається однією із найбільш розповсюджених слідчих (розшукових) дій.

Актуальні організаційно-правові, процесуальні, тактичні та психологічні аспекти допиту, досліджували такі відомі вчені криміналісти та процесуалісти як: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.М. Биков, В.К. Весельський, В.Г. Гончаренко, В.Є. Коновалова, В.С. Кузьмічов, В.В. Тищенко, Л.Д. Удалова, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков, проте ґрунтовних теоретичних досліджень особливостей, пов'язаних із тактикою допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій з урахуванням сучасних умов та апробації отриманих результатів у практичній діяльності не проводились.

Високі інформативні можливості, простота, швидкість отримання результату, характеризують допит як результативну слідчу (розшукову) дію, з іншого боку - відсутність вичерпних даних про подію, можливість виникнення негативних обставин та протидія з боку допитуваних осіб незалежно від їх процесуального статусу, відносять допит до категорії найскладніших слідчих (розшукових) дій.

Разом з тим, необхідно зазначити, що у більшості випадків ефективність зазначеної слідчої (розшукової) дії та її результати зумовлені не лише сприятливою слідчою ситуацією та наявністю достатньої кількості вихідної інформації, яка дозволить висувати конкретні версії з приводу вчиненого правопорушення, а і професійною майстерністю слідчого, наявністю у нього значного досвіду роботи, його умінням правильно підготуватись допиту та організувати проведення допиту, встановити психологічний контакт та обрати правильну тактику дій.

Особливості допиту у кримінальних провадженнях про злочини, що вчиняються організованими злочинними групами та злочинними організаціями, багато в чому обумовлені колом тих обставин, які необхідно з'ясувати слідчому (предметом допиту). Причому необхідно зазначити, що предмет допиту визначений предметом доказування. У зазначеній категорії кримінальних проваджень, особливості предмета допиту полягають саме у встановленні тих даних, що належать до групового суб'єкта злочину, групових дій, даних, що дозволяють не лише констатувати факт учинення злочину групою, але й одержати про неї максимально повне уявлення, індивідуалізувати роль і вину кожного з її учасників. Відповідно дуже важливо одержати відомості про організаторів і керівників злочинного співтовариства (групи), а від них – про цілі його створення, про обсяг злочинної діяльності, його структуру, способи залучення нових членів, корупційні зв'язки тощо.

Класична структура допиту - як слідчої (розшукової) дії, представлена трьома стадіями (етапами), які послідовно змінюють одна одну і кожній з яких притаманні окремі заходи організаційного та тактичного характеру, які в свою чергу обумовлюють коло вирішуваних завдань.

У криміналістичних джерелах зустрічаються різноманітні підходи до організації тактичних заходів на підготовчій стадії допиту. Але безсумнівним залишається той факт, що відсутність належної підготовки, не забезпечення всіх необхідних умов, в подальшому негативно відображається та якості проведення допиту, або взагалі унеможливить досягнення мети. Прикладами безвідповідального ставлення до підготовчого етапу допиту, можуть бути факти пов'язані із неотриманням інформації про наявність співучасників у вчиненні злочину або інформації, яка допомогла би встановити їх місце знаходження, про

місце знаходження або місця збуту викраденого майна, про окремі (додаткові) епізоди злочинних діяльності, тощо.

Організаційно-тактичні заходи, спрямовані на підготовку слідчого до допиту, обумовлюють отримані результати, тобто визначають якість проведення допиту на підставі отриманої доказової інформації та впливають на швидкість, всебічність та об'єктивність розслідування в цілому. Тобто ретельна підготовка до проведення допиту є запорукою досягнення тактичної мети.

На нашу думку, розпочинається підготовка до допиту із ретельного вивчення матеріалів кримінального провадження та тих фактичних обставин, які стосуються розслідуваної події.

Оскільки мова йде про вчинення кримінальних правопорушень не одноособово, а групою осіб, наступним кроком є визначення кола допитуваних та черговості проведення із ними зазначеної слідчої (розшукової) дії.

При розслідуванні кримінальних проваджень за фактами злочинів, вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями, в більшості випадків виникає потреба у проведенні одночасних допитів двох чи більше раніше допитаних осіб. Це обумовлено, насамперед, кримінально-правовими ознаками, притаманними організованому злочинним групам та злочинним організаціям, які полягають у стійкості їх функціонування, тобто об'єднання відбувається для вчинення не одного злочину, а декількох, а також наявності розподілу функцій кожного учасника. При вивченні та узагальненні інформації, яка міститься у протоколах первинних допитів, внаслідок тривалої діяльності таких груп, як правило – виявляються розбіжності у показаннях, які потребують уточнення, усунення або спростування. Вирішення такої ситуації можливе саме за допомогою проведення такого різновиду допиту – як одночасний допит, ефективність якого також залежатиме від правильного визначення слідчим кола осіб та їх черговості.

Після цього доцільно визначити обставини, які необхідно встановити під час допиту. Водночас необхідно враховувати, що коло цих обставин не повинно обмежуватись лише подією злочину, а може стосуватись і безпосередньо інформації, яка характеризуватиме членів організованої злочинної групи або злочинної організації. В подальшому, наприклад, така інформація може суттєво вплинути на кваліфікацію дій підозрюваних осіб (Чаплинська Ю.А., 2012, с. 91).

Окремо, в рамках виконання організаційно-тактичних заходів при підготовці до допиту, слідчому необхідно звернути увагу на вивчення особистості кожного допитуваного, що дозволить спрогнозувати і подолати можливу протидію та обрати раціональні тактичні прийоми, спрямовані на встановлення психологічного контакту, а також визначити ефективні способи впливу, з метою забезпечення отримання правдивих показань (Чаплинська Ю.А., 2012, с. 92).

Реалізація заходів пов'язаних із визначенням місця та часу проведення допиту – унеможливить приховання доказової інформації та допоможе запобігти змові між учасниками організованих злочинних груп та злочинних організацій. Типовим місцем проведення допиту, в більшості випадків є службовий кабінет слідчого. При вирішенні питання щодо обрання місця та часу проведення допиту обов'язково необхідно враховувати слідчу ситуацію, яка склалась на момент забезпечення організаційно тактичних заходів на підготовчому етапі. Крім того, не можливо не погодитись із думкою В.К. Весельського, що обрання місця та часу

проведення допиту визначається слідчим з позиції зручності (*Весельський В.К., Кузьмічов В.С., Мацішин В.С., Старушкевич А.В., 2004, с.60*).

Крім того, підготовчий етап допиту передбачає визначення техніко-криміналістичних засобів фіксації ходу та результатів слідчої (розшукової) дії, які будуть використовуватись, та перевірка їх технічного стану.

Враховуючи результати проведених дій, слідчий може перейти до заходу, який по суті є завершальним для підготовчого етапу та полягає безпосередньо у плануванні допиту. Тобто фактично слідчий розпочинає процес визначення напрямів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, встановлення осіб, причетних до його вчинення, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних дій (*Коновалова В.Є., Шепітько В.Ю., 1997, с. 26*). Одночасно, можемо визначити планування як окремий метод, який застосовується в межах слідчої(розшукової) дії для раціональної організації певної діяльності. Як правило плани допиту не мають категоричної форми, носять здебільшого орієнтовний характер та вирізняються своєю динамічністю. Відсутність системності призводить до помилкового обрання тактичних прийомів або взагалі їх не використання в процесі проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії, неповноти отримання інформації, що в свою чергу, зумовлює проведення повторних та додаткових допитів.

Висновок. Узагальнення слідчої практики дозволяє дійти висновку, що в більшості випадків, нехтування слідчими, внаслідок різних причин, проведенням організаційно-тактичних заходів в межах підготовчого етапу допиту, негативно впливає на стан розслідування в цілому, в більшості випадків призводить до втрати доказової інформації, порушення процесуальних строків, тощо.

Процес обрання та проведення слідчим в ході розслідування злочинів вчинених організованими злочинними групами та злочинними організаціями організаційно-тактичних заходів, спрямованих на забезпечення якісної підготовки до допиту учасників таких груп повинен відбуватись із врахуванням їх окремих характеристик, а саме: стабільності складу, наявності сформованої та чіткої психологічної структури з конкретним розподілом ролей, спланованості, високої конспіративності та тривалості злочинної діяльності.

Водночас застосування найбільш ефективних прийомів та методів під час проведення допитів учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій є передумовою удосконалення та осучаснення окремих методик розслідування злочинів в цілому, оскільки боротьба з організованою злочинністю є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства.

References:

1. Бахін В.П. Тактика допиту : [навч. посіб.] / В.П. Бахін, В.К. Весельський. – К. : Правник, 1997. – 64 с.
2. Белкин Р.С. Тактика следственных действий / Р.С. Белкин, Е.М. Лившиц. – М. : Новый Юрист, 1997. – 176 с.
3. Біленчук П.Д. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : Навч. посіб. для студ. ВНЗ. / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К : МАУП, 2007. – 510 с.
4. Демидова Є.Є. Тактика допиту обізнаних осіб : [монографія] / Є.Є. Демидова ; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х. : Вид.агенція „Апостіль”, 2013. – 232 с.

5. Коновалова В.Е. Криминалистическая тактика: теории и тенденции : [учеб. пособ.] / В.Е. Коновалова, В.Ю. Шепитько. – Х. : Гриф, 1997. – 256 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.С. Шумила. – К. : Юстиніан, 2012. – 1224 с.
7. Кузьмічов В.С. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення : [монографія] / В.С. Кузьмічов, Ю.М. Черноус. – К. : Нічлава, 2005. – 446 с.
8. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини : [посібник] / В.К. Весельський, В.С. Кузьмічов, В.С. Мацишин, А.В. Старушкевич. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 148 с.
9. Удалова Л.Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : [монографія] / Л.Д. Удалова. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2005. – 324 с.
10. Чаплинський К.О. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями : [навч. посібник]. / К.О. Чаплинський, П.Я. Мінка ; Дніпропетр. гуманіт. ун-т. – Д. : Свідлер А.Л., 2009. – 225 с.
11. Чаплинська Ю.А. Підготовка до допиту як необхідна умова якісного проведення слідчої дії / Ю.А. Чаплинська // Вісник Академії митної служби України. С. Право : науковий журнал. - 2012. - № 2. - С. 89-95.